

KOGNITIV METAFORALAR TARJIMASI: KONSEPTUAL VA MADANIY TAFOVUTLAR TALQINI

Juraqobilova Hamida Xolmatovna

Turon universiteti, G'arb tillari kafedrası dotsenti, s.f.n.

E-mail: xamidajuraqobilova@gmail.com

ANNOTATSIYA

Metafora har bir xalqning milliy-madaniy xususiyatlari, an'analari, urf-odatları, dunyoqarashini aks ettiradigan ko'p qirrali lingvistik hodisadir. Shu bois bugungi kunda metaforani lingvokognitiv, lingvomadaniy jihatdan muayyan bir til, yoki turli tillarni qiyoslash, chog'ishtirish doirasida o'rganishga qiziqish ortib bormoqda. Bu esa o'zbek va chog'ishtirilayotgan tillarda so'zlashuvchi xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalarining rivojlanishiga, ikkala xalqning assotsiativ tafakkuridagi o'xshash va farqli jihatlarni aniqlashga hissa qo'shmoqda. Maqolada metafora xalqning milliy-madaniy xususiyatlari va dunyoqarashini aks ettiruvchi lingvistik hodisa sifatida lingvokognitiv, lingvomadaniy nuqtai nazardan tadqiq qilindi. O'zbek tilidagi kognitiv metaforalarning milliy-madaniy xususiyatlari va tarjimada qayta yaratilish muammolari o'zbek adibi Abdulhamid Cho'lponning "Kecha va kunduz" asarining fransuz tilidagi tarjimasi misolida tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: kognitiv metafora, til va tafakkur, konseptual metafora, konsept, lingvistik hodisa, milliy-madaniy xususiyatlar, badiiy matn, assotsiativ tafakkur.

ПЕРЕВОД КОГНИТИВНЫХ МЕТАФОР: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ И КУЛЬТУРНЫХ РАЗЛИЧИЙ

АННОТАЦИЯ

Metafora являється многогранным лингвистическим феноменом, который отражает национальные и культурные особенности, традиции, обычаи и мировоззрение народа. Поэтому в настоящее время растет интерес к изучению метафоры с лингвокогнитивной и лингвокультурной точек зрения в контексте анализа определенного языка или сравнительного анализа различных языков. Это способствует развитию социально-культурных связей между народами, говорящими на узбекском и сравниваемых языках, а также помогает выявить сходства и различия в ассоциативном мышлении этих народов. В статье метафора исследуется как лингвистический феномен, отражающий национальные и культурные особенности, а также мировоззрение народа, с лингвокогнитивной и лингвокультурной точки зрения. Национальные и культурные особенности когнитивных метафор в узбекском

языке и проблемы их воспроизведения в переводе анализируются на примере французского перевода произведения узбекского писателя Чулпона “Ночь и день”.

Ключевые слова: когнитивная метафора, язык и мышление, концептуальная метафора, концепт, лингвистический феномен, национально-культурные особенности, художественный текст, ассоциативное мышление.

TRANSLATION OF COGNITIVE METAPHORS: INTERPRETING CONCEPTUAL AND CULTURAL DIFFERENCES

ABSTRACT

Metaphor is a multifaceted linguistic phenomenon that reflects the national and cultural characteristics, traditions, customs, and worldview of a people. For this reason, interest in studying metaphors from a linguistic-cognitive and linguistic-cultural perspective, both within a single language or through a comparative analysis of different languages, is increasing today. This contributes to the development of social and cultural relations between the peoples who speak the Uzbek language and the languages being compared, helping to identify both similarities and differences in the associative thinking of both nations. In the article, the phenomenon metaphor was researched as a linguistic phenomenon which reflected the national-cultural characteristics and worldview of the people from the linguo-cognitive and linguo-cultural point of view. The national-cultural features cognitive metaphors of the Uzbek language were analyzed in the sample of Abdulhamid Cholpon’s novel called “Night and Day” in the translation of French language.

Key words: cognitive metaphor, language and cognition, conceptual metaphor, concept, linguistic phenomenon, national and cultural characteristics, fiction text, associative thinking.

KIRISH

Har bir davrda tarjimaga bo‘lgan talablar yangilana boradi. Ammo uning ijodiy xarakteri, qayta yaratilish san’ati ekanligi o‘zgar olmaydi. Tarjimaning ko‘lami va taraqqiyoti har bir xalqning ma’rifiy darajasiga bog‘liq va o‘z navbatida, u millatning ijtimoiy tafakkuriga samarali ta’sir etadi. “Tarjima” termini bir tildan ikkinchi tilga o‘girish jarayonini, shuningdek, tayyor tarjima asarini anglatadi.

Madaniy kontekstda kognitiv metaforalarni tarjima qilish ko‘plab qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin, chunki metaforalar faqat tilning semantik xususiyatlari bilan cheklanmaydi, balki ular madaniy tajriba va dunyoqarashni aks

ettiradi. Turli tillarda mavjud bo‘lgan metafora tizimlari o‘rtasidagi farqlar tufayli metaforani tarjima qilish murakkab. Bir xalqning ijtimoiy-maishiy hayoti va tajribasi natijasida yuzaga kelgan metafora tafakkurida umuman o‘zga o‘xshatishlar asosida yaralgan olamning manzarasiga ega boshqa til sohiblariga yetkazish tarjimonida qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi tabiiy. Masalan, fransuz tiliga xos bo‘lgan metaforik ifodalar ko‘p hollarda o‘zbek tilida bo‘lmasligi va aksincha ham bo‘lishi mumkin. Shuning uchun, metaforalarni o‘zbek tilidagi matndan fransuz tiliga yoki aksincha fransuz tilidagi matndan o‘zbek tiliga o‘girish har doim ham kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shu bois tarjima jarayonida metaforik ifodani o‘zgartirish zarurati paydo bo‘ladi. Buni almashtirish asl nusxaning ifoda darajasini saqlab qolishga va tarjimani idiomatik qilishga yordam beradi, deb hisoblaydi mutaxassislar. [Левицкая Т.Р., Фитерман А.М.,1963:125.]

Demak, metafora bu - bir turning mohiyati va his qilishini boshqa turning mohiyati nuqtai nazaridan tushunishdir.

Buyuk nemis faylasufi Lixtenberg: “Yaxshi metafora - bu hatto politsiya ham kuzatishi kerak bo‘lgan narsa”, deya ta’riflagan. Rus olimi V.V.Nalimovning fikricha “Oddiy tilda mantiqning etishmasligi metafora yordamida qoplanadi. Matnning mantiqiy va metaforik tabiati uning bir-birini to‘ldiradigan ikkita ko‘rinishidir”. [Теория и метафоры,1990:5]

Metafora - ongning ajralmas quroli, ilmiy tafakkurning shaklidir”. [Хоце Ортега-и-Гассет, 1990:68-69]

Metaforalar tarjimasida gumanitar sohada olib borilgan tadqiqotlarning eng asosiy va ko‘p organilgan “an’anaviy” obyektlaridan biridir. Biroq, ko‘p yillik qiziqishlarga qaramay metafora ko‘p qirrali va ko‘p funktsiyali hodisa sifatida zamonaviy lingvistikaning turli yo‘nalishlarining ko‘p o‘rganilayotgan tadqiqot obyekti bo‘lib qolmoqda.

Metafora tarixiga bir nazar tashlaydigan bo‘lsak, unda bir-biriga qarama-qarshi bo‘lgan ikkita muhim jihatni ko‘rish mumkin. Bir tomondan, u inson tafakkurining rivojlanishiga xizmat qiladigan lingvistik hodisa sifatida, boshqa tomondan ma’no ko‘chirishining nutqda eng keng tarqalgan va ko‘p qo‘llaniladigan fikr ifodalashning o‘ziga xos shakli sifatida e’tirof etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR.

O‘tgan asrning 70 yillariga kelib metaforaga bo‘lgan qiziqish yanada ortdi va u jahon tilshunoslarini qiziqtirgan lingvistik hodisaga aylandi. Metaforaga bo‘lgan cheksiz qiziqish uning xossalari, xususiyatlari, tuzilishi, modellari, hodisaning mohiyati va u bilan bog‘liq bo‘lgan hamma narsani o‘rganish, til va tafakkur, til va

bilish, til va bilim kabi tilshunoslikning asosiy muammolariga yangi yondashuvlarni ko‘rish imkonini berdi. [Осокина С.А, Карпухина В.Н., Савочкина Е.А., 2021:423]

Amerikalik tilshunos olim J.Lakoff va mashhur faylasuf M.Jonsonlar o‘zlarining “Metaphors We Live By” asarida kognitiv metaforalar nazariyasiga asos soldi. Tadqiqotchilar metaforani dastlab konseptual konstruktsiya sifatida ko‘rib chiqdi hamda uning inson tafakkurining rivojlanish jarayonidagi asosiy o‘rnini aniqlab berdi. Ushbu asarda aytilishicha konseptual metafora bu shunchaki stilistikaning metodi bo‘libgina qolmasdan, tafakkur va fikrlashning usulidir. [Лакофф Д., Джонсон М., 2004:256]

Konseptual metafora nazariyasi til va tafakkur o‘rtasidagi shunday munosabat modelini ifodalaydiki, konseptual va lingvistik ifodalar bir-biridan farq qiladi, ikkinchisi birinchisi haqida bizga ma’lumot berishi mumkin. “Metaforasiz fikrlash juda qiyin, metaforalarni bir chetga surib qo‘yish haqida gapirishning o‘zidayoq, aniqrog‘i, biz hali ham metaforadamiz”, degan edi fransuz tadqiqotchisi I.Keromn [Y.Keromnes:3]

Bu esa, til va psixik hodisalarning o‘zaro ta’siridagi tadqiqotlarning, xususan metaforani lingvistikaning bugungi kundagi dolzarb tadqiqotlaridan biriga aylantirdi. Rus tilshunoslarining ta’biri bilan aytganda “lingvistik hodisa sifatida metaforaga yangidan hayot berdi”. [Осокина С.А, Карпухина В.Н., Савочкина Е.А.,2021:423]

Inson tafakkurining shakllanishida metaforaning roli va o‘zbek tilidagi zoonim asosli kognitiv metaforalarning tarjimada qayta yaratilish muammolarini tadqiq qilishda tasniflash, qiyosiy tahlil va kontekstual metodlardan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Keyingi yillarda o‘zbek tili materiali asosida o‘zbek tilshunoslari tomonidan ham metaforaning lingvomadaniy, lisoniy, semantik va lingvokognitiv xususiyatlarini qiyosiy aspektida o‘rganishga bag‘ishlangan tadqiqotlar ko‘lami kengayib bormoqda.

Tilshunos olim R.Shirinova tadqiqotlari badiiy tarjimada olam milliy manzarasining qayta yaratilishi muammolarini konseptual tahlil qilish va adekvat tarjima yaratish muammolarini aynan o‘zbek tilidan fransuz tiliga va fransuz tilidan o‘zbek tiliga tarjima qilingan badiiy asarlar misolida tadqiq qilishga bag‘ihslangan. Tadqiqotchi badiiy tarjimada olam milliy manzarasining qayta yaratilishi darajasini aniqlash uchun asosan, mustaqillik yillarida o‘zbek adabiyotidan fransuz tiliga va fransuz adabiyotidan o‘zbek tiliga amalga oshirilgan tarjimalarni qiyosiy tahlil qildi va har ikki xalq milliy manzarasining tarjimada qayta yaratilishi masalalarini ko‘rib chiqdi. Tahlil natijalari, ba’zan mutarjimlarning o‘z tarjimalarida sharq mentalitetiga xos so‘zlarni fransuz tilida noto‘g‘ri aks ettirishi, tashlab ketishi yoki bo‘lmasa

kontekstlar tarkibida bitta soʻz bir necha variantlarda berilishi kuzatilishini, bunday xilma xillik koʻp hollarda asarning badiiy va estetik taʼsirini susaytirishga olib kelishi mumkinligini koʻrsatdi. [Shirinova R., 2017:56]

Dunyo haqidagi tasavvurlarni ifodalashda ham obrazli, ham kognitiv potentsialga ega boʻlgan murakkab lingvistik fenomen sifatida zoometaforalar har bir xalqning turmush tarzidan kelib chiqqan holda insonlarning ayrim feʼl-atvori, harakati va xarakterini tasvirlab beruvchi vosita boʻlib xizmat qiladi.

Tadqiqotda oʻzbek tilidagi zoonim asosli kognitiv metaforalarning milliy-madaniy xususiyatlari va tarjimada qayta yaratilishi masalalari oʻzbek adibi Abdulhamid Choʻlponning “Kecha va kunduz” romani asosida tahlilga tortildi.

Fransuz tadqiqotchisi Stephane A.Dudoignon “Kecha va kunduz” asarini fransuz tiliga mahorat bilan tarjima qilgan. Tarjimon asarning nomini tarjima tilida “Nuit”, yaʼni “Kecha” deb atagan. Asar nomining bu tarzda nomlanishining oʻzidayoq biz metaforaga duch kelamiz. Bunday nomlanish kitobxonda asar voqealarining, qahramonlarning fojiali taqdiri, oʻsha davr ijtimoiy hayoti va muhitidan darak beradi hamda inson nafaqat metafora vositasida fikrlaydi, balki metaforalar yordamida fikrlaydi, ular vositasida oʻz dunyosini qurishidan dalolat beradi.

Zoonim asosli metaforalar – bu hayvonlar yoki ularning xususiyatlari orqali inson hayoti yoki munosabatlariga oid tushunchalarni ifodalovchi tasavvurlar yoki ifodalardir. Hayvonlar koʻpincha odamlarning xulq-atvori, ruhiy holati, ijtimoiy roli yoki tabiiy xususiyatlariga moslashtiriladi. Bunday metaforalar koʻpincha ijtimoiy va madaniy tafakkurda kuchli tasvirlar yaratadi va tilga boy, rang-barang va tasavvurlarni kengaytiruvchi vositasi boʻlib xizmat qiladi. Zoometaforalar xalqning madaniy tajribasi, qadriyatlari, tarixiy va ijtimoiy kontekstiga bogʻliq boʻlib, ular nafaqat lingvistik, balki psixologik, ijtimoiy va madaniy oʻlchovlarni ham oʻz ichiga oladi.

Oʻzbek tilidagi zoometaforalar hayvonlarning xulq-atvori, tabiatini va ularning odamlar bilan boʻlgan munosabatlarini oʻzaro bogʻlaydi. Ular oʻzbek xalqining tarixiy va madaniy anʼanalari bilan chambarchas bogʻliq. Har bir hayvon, oʻzining tabiati, xulq-atvori yoki umumiy qabul qilingan xususiyatlari asosida turli maʼnolarni anglatadi.

Choʻlponning “Kecha va kunduz” asarida oʻzbek tilidagi zoonim asosli metaforalardan ijtimoiy sinflar va guruhlar oʻrtasidagi farqlarni aks ettirishda, asar qahramonlarining ruhiy holati yoki emosional vaziyatlarini tasvirlashda, ijtimoiy qadriyatlar, mehnat va ijtimoiy munosabatlarga boʻlgan yondashuvni aks ettirishda

mahorat bilan qoʻllagan. Biz quyida ularning ayrimlarining tahlilga tortdik va tarjima tilida qanday ugirilganini koʻrib chiqdik:

Uning butun baxti Razzoq soʻfining johil vujudiga bogʻliq emas-mi? Oʻsha sovuq soʻfi shu quvnoq jonni va sayroq qushchani istagan vaqtida baxtli yoki baxtsiz eta olmaydimi? (Choʻlpon, “Kecha va kunduz”, 2019:41)

Bu jumla fransuz tiliga quyidagicha tarjima qilingan:

Toute sa destinée allait-elle rester liée à l'existence de ce bougre de Razzaq Soufi ? Ce fichu derviche aurait-il le pouvoir de décider, selon son bon vouloir, du bonheur ou du malheur de ce cœur plein de joie, de ce bel oiseau chanteur ?

(Stephane A.Dudoignon, “Nuit”, 2009:57)

Adib oʻz qahramoni Zebini “**sayroqi qushcha**”ga oʻxshtatgan, “*sayroqi*” soʻziga oʻzbek tilida “davomli, yoqimli va koʻp sayraydigan”, [11] deya izoh berilgan. Sayroqi qushlar kekirdagi pastki qismida joylashgan ovoz paylari oʻziga xos murakkab tuzilganidan jarangdor sayrash xususiyatiga ega (bulbul, qorayaloqlar, kanareykalar va boshqalar). [2] Tarjimon esa bu metaforasi fransuz tiliga **bel oiseau chanteur** (soʻzma-soʻz, *chiroyli qoʻshiqchi quch*) tarzida tarjima qilgan. Oʻzbek tilidagi *sayroqi* soʻzining maʼnosi fransuz tilida *bel* (chiroyli) va *chanteur* (achulachi, sayroqi qushlar) soʻzlarida mujassam boʻlgan.

Mingboshining haligi soʻng savoliga butun shu iztiroblarning mazmuni bor edi. “Epaqa” laqabini tashiydigan tulki u savolning ostida yotgan behuda tashvishlarni darhol payqadi.

(Choʻlpon, “Kecha va kunduz”, 2019:97)

Tous ces sujets d'inquiétude affleuraient dans la question que venait de poser le mingbochi. Le renard que l'on honorait de l'épithète honorifique d'“Entortilleur” sentit bien cette appréhension, aussi ajouta-t-il sans tarder: Aujourd'hui, c'est chez vous qu'il y a fête!

(Stephane A.Dudoignon, “Nuit”, 2009:134)

Yuqoridagi jumlada adib oʻz qahramoni Miryoqubni “tulki” deb atagan. Tulki – tabiatda oʻzining silliqliqi, ehtiyotkorligi va aqligi bilan tanilgan hayvon. **Tulki** oʻzbek xalq va boshqa koʻplab xalqlar madaniyatida **aqli, hiyla-nayrangli, sirli va ehtiyotkor** insonlarning ramzi sifatida tasvirlanadi. Ularning xulq-atvori hayvonlarning oʻziga xos xususiyatlariga, masalan, oʻz maqsadiga erishish uchun hiyla ishlatishiga asoslanadi. Tulki oʻzining xulq-atvoridagi murakkablik va koʻnikmalar orqali insonlar tasvirini boyitishda va ularni tushuntirishda samarali vosita hisoblanadi. Shuning uchun, **tulki** ramzi koʻpincha **oʻzgalarini aldash yoki yengish uchun oʻzining aql-idrokidan foydalanuvchi** insonlarga ishlatiladi.

Adib ““Epaqa” laqabini tashiydigan **tulki** u savolning ostida yotgan behuda tashvishlarni darhol payqadi” jumlasida aynan tulkiga xos bo‘lgan ehtiyotkorlik va aqllilik xususiyatlariga urg‘u bergan. Tarjima tilida ham **le renard**, ya’ni tulki tarzida o‘girilgan. Bu esa ikkala xalqning assotsiativ tafakkuridagi o‘xshash jihatlarini ko‘rsatib turibdi.

Keyingi jumla:

Miryoqubning kattakon myasi, o‘tkir aqli bor! Mingboshi o‘ylaydiki, Miryoqub uning quyrug‘i... Miryoqub ishonadiki, mingboshi - tuya, burniga ip o‘tkazilgan, ipning uchi-sarbonda, ya’ni tuyachida, sarbonning, nomini Miryoqub qo‘yganlar...

(Cho‘lpon, “Kecha va kunduz”, 2019:127.)

Du moins Mir Yacoub pouvait-il se prévaloir d'un cerveau hors pair, d'une intelligence pénétrante. Peut-être le mingbochi le considérait-il comme un simple appendice de sa propre dignité, mais, à l'inverse, ce que Mir Yacoub, lui, voyait dans le mingbochi, c'était un chameau dans le nez duquel on aurait passé une ficelle dont le bout se serait trouvé dans la main d'un chamelier répondant au nom de Mir Yacoub.

(Stephane A.Dudoignon, “Nuit”, 2009:178)

Bu jumlada adib Akbarali mingboshini tuya deb ataydi. Chunki u Miryoqubsiz biron ishni eplolmaydi. Akbarali tuya, *burniga ip o‘tkazilgan, ipning uchi-sarbonda, sorbon esa Miryoqub*. Tarjimon tuya so‘zini fransuz tiliga ham un chameau (tuya) deb tarjima qilgan.

Ichkarida butun ishlar mingboshining istaganicha hal bo‘lgan edi. Ilgari dutor chalib, “Netayxon” kuyida sayraydigan shahar bulbuli, keyincha sekin-sekin qo‘lga qo‘na boshlab, Sultonxon tashqariga yo‘l solgan kechasi biroz ijirg‘anib bo‘lsa ham o‘zini mingboshi dodhoning ixtiyorlariga topshirdi...

(Cho‘lpon, “Kecha va kunduz”, 2019:235)

Dans les appartements des femmes, au moins, tout allait maintenant selon les vœux du mingbochi. L'oiselle des villes avait bien commencé par pépier, en s'accompagnant au luth, mais elle avait ensuite peu à peu entrepris de se poser sur la main qui se tendait et, la nuit où Sultan Khan s'était faufilée dans les appartements des hommes, surmontant sa nausée, elle s'était soumise au bon plaisir de Sa Grâce le mingbochi.

(Stephane A.Dudoignon, “Nuit”, 2009:336)

Yuqoridagi jumlada adib Zebini bulbulga o‘xshatadi. “Netayxon” kuyida sayraydigan **shahar bulbuli**, deya chiroyli o‘xshatish qilgan. Yozuvchi bu o‘xshatish orqali qizning o‘ziga xos go‘zalligi, ovozinig jozibadorligi, uning nafaqat tashqi ko‘rinishi, balki ichki dunyosi, shirin va ohangdor ovozini tasvirlanadi. Tarjimon

fransuz tilida bulbul so‘zi ifodalaydigan “rossignol” so‘zi bilan emas, *l’oiselle des villes* (shahar qushchasi) tarzida tarjima qilgan.

– Hammamiz bola-chaqalik bo‘lsak... Nechtadan **yosh jo‘jalarimiz bor...** Biz o‘zimiz och-yalang‘och o‘ta beramiz: yosh bola uni bilmaydi: «non» deydi, «osh» deydi...
(Cho‘lpon, “Kecha va kunduz”, 2019:242)

–*C’est qu’on a tous des gosses... Et pas qu’un seul... Nous, ça va, on a l’habitude d’avoir le ventre creux, d’aller à moitié nu, mais, les petits, comment voulez-vous qu’ils comprennent: ils sont tout le temps à nous demander qui du pain, qui de la soupe... Qu’est-ce que c’est que cette époque où, en marnant jour et nuit, on ne mange pas à sa faim ?*

(Stephane A.Dudoignon, “Nuit”, 2009:347)

Yuqoridagi jumladagi **yosh jo‘jalarimiz** metaforasi fransuz tiliga *les petits* (bolalar, farzandlar) tarzida tarjima qilingan. O‘zbek madaniyatida farzandlar, bolalar so‘zi o‘rniga *jo‘jalar* so‘zi yosh, himoyaga muhtoj bolalarni tasvirlash uchun qo‘llaniladi

Keyingi jumlagi e‘tiboringizni qaratmoqchimiz:

Yigit-yalang chinakam quturgan edi. Bu, hazilakam gap emas. Qishloqning ikki ellikboshi, bir amini hech narsa qilolmasdan, menga odam yuboribdilar.

(Cho‘lpon, “Kecha va kunduz”, 2019:245)

Tous ces gens étaient enragés pour de bon. Cette fois, c’est du sérieux. Deux sous-offs et le chef du village n’ont rien pu faire et il a fallu que l’un d’eux vienne me chercher en catastrophe.

(Stephane A.Dudoignon, “Nuit”, 2009:203-351)

Yozuvchi bu jumladagi *yigit-yalang chinakam quturgan* jumlasini qo‘llagan. Aslida bu harakat hayvonlarga, asosan itlarga xos bo‘lgan xususiyatdir. Tarjima tilida bu harakat “être enragé” (*quturgan, qattiq g‘azablangan*) iborasi bilan tarjima qilingan.

XULOSA

Kognitiv metaforani o‘rganish yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, metafora madaniy-kognitiv xususiyatga ega lingvistik hodisa sifatida insonning fikrlash qobiliyati, uning tafakkur darajasi, dunyoqarashi va qadriyatlarini ifodalaydigan eng zarur ham lisoniy, ham mental vositadir. Shuning uchun, konseptual metaforalar tadqiqi insonning o‘z-o‘zini anglashi va dunyoni idrok qilish uchun muhimdir.

O‘zbek adibi Abdulhamid Cho‘lponning “Kecha va kunduz” asari va uning fransuz tiliga tarjimasida zoonim asosli metaforalar asosida qilingan tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, zoometaforalar xalqning madaniy tajribasi, qadriyatlarini,

tarixiy va ijtimoiy kontekstiga bog'liq bo'lib, ular nafaqat lingvistik, balki psixologik, ijtimoiy va madaniy o'lchovlarni ham o'z ichiga oladi va ikkala xalqning assotsiativ tafakkuridagi o'xshash va farqli jihatlarni ko'rsatib beradi. Zoometaforalar lingvomadaniy jihatdan jamiyatning tarixiy, ijtimoiy, madaniy va diniy kontekstlarini aks ettiruvchi kuchli vositadir. Bu metaforalar nafaqat tilning semantik strukturasi, balki xalqning psixologiyasi, qadriyatlari, urf-odatlar va ijtimoiy stereotiplariga bog'liq bo'lib, o'zgaruvchan madaniyatlarni va ixtisoslashgan dunyoqarashlarni ifodalashda xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Abdulhamid Cho'ipon. Kecha va kunduz. – Toshkent: Ilm-ziyo-zakovat, 2019. – 288 b. ()
2. Лингвистический энциклопедический словарь. Главный редактор Ярцева В.Н. - Москва, «Советская энциклопедия», 1990. -683 с.
3. Левицкая Т.Р., Фитерман А.М. Теория и практика перевода с английского языка на русский. М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1963. –125 с.
4. Лакофф Д., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. - М.:Едиториал УРСС, 2004.-256 с.
5. Осокина С.А, Карпухина В.Н., Савочкина Е.А. Лингвистические исследования метафоры: краткий обзор. Мир науки, культуры, образования. № 4 (89) 2021. -С.423.
6. Stephane A.Dudoignon. Nuit. –France, 2009. – 452 p.
7. Теория и метафоры. Под редакцией Н.Д. Арутюновой и М.А.Журинской. Э.Кассирер, Р.Якобсон, А.Ричардс, М.Блэк, Дж.Серль, Д.Вежбицка, А.Ортони, Дж.Лакофф, Н.Гудмен и др. -Москва, “Прогресс”, 1990. -С. 5.
8. Хосе Ортега-и-Гассет. Две великие метафоры / Арутюнова Н.Д. Теория и метафоры. -Москва, “Прогресс”, 1990. -С. 68-69.
9. Ширинова Р. Олам миллий манзарасининг бадий таржимада қайта яратилиши: Филол. фан. док. ... дисс. автореф. – Тошкент, 2017. – 56 б.
10. Yvon Keromnes. Les métaphores – et leur traduction – dans la vie quotidienne. Université de Lorraine, ATILF, UMR 7118, Metz. <https://www.google.com>. -P.3.
11. <https://uz.wiktionary.org/wiki/sayroqi>
12. https://uz.wikipedia.org/wiki/Sayroqi_qushlar